

Biljana za arhivske probleme. Evo naslova nekih od tih knjiga i članaka: »Zbornik dokumenata i podataka o NOR-u jugoslavenskih naroda, Borbe u Hrvatskoj« (t. V, knj. 4—16, Beograd, 1954—56); »Rad Arhivskog savjeta«, Arhivist, VIII, 1—2, Beograd 1959, »Sjednica Arhivskog savjeta Jugoslavije«, isto, XX, 2, 1970; »Sprovođenje Općeg zakona o zaštiti spomenika kulture na sektoru arhivske građe«, isto, IX, 3—4, 1970; »La semaine des Archives«, u: Melanges offerts par ses confreres etranger a Charles Braibant, Directeur general des Archives de Frances, President d'honneur du Conycul International des Archives, Bruxelles 1959; »Les archives de la RFP de Yugoslavie (1950—1961)«, Archivum, XI, Pariz 1961; »Sistem zaštite arhivske građe s obzirom na samoupravnu i federativno uređenje Jugoslavije«, Arhivist, XVIII, 1—2, 1968; »Arhivsko zakonodavstvo SFRJ do 1971«. U: Priručnik iz arhivistike, Zagreb 1977; »Uspostavljanje nacionalnih arhivskih baština i moguće izmjene u njihovom poretku«, isto (koautor); »Međunarodni projekat o istraživanju arhivskih izvora za istoriju Balkana«, isto.

9.

Ovaj Ličanin iz hrvatske obitelji — može se slobodno reći — pronio je ime Hrvatske širom jugoslavenskoga, ali i međunarodnog arhivskog svijeta. Svojim aktivnim angažmanom Franjo Biljan je — uz pok. dr. Bernarda Stullija, dugogodišnjega direktora Arhiva Jugoslavije — jedan od najzaslužnijih i za razvoj arhivske službe u Republici Hrvatskoj, djelujući na tome polju i kao direktor Arhiva Jugoslavije, i kao predsjednik međunarodnih arhivističkih foruma, i kao predsjednik Arhivskog savjeta Hrvatske. Dobar praktičar, iskazao se i na teoretskom polju; sve mu je to omogućilo da izraste u markantnu arhivsku ličnost. Naravno, iako je u mirovini (od 1985), njegovo arhivsko djelo nije završeno, što se vidi i po njegovu sadašnjem djelovanju, ponajprije na dužnosti predsjednika Arhivskog savjeta Hrvatske, te člana jugoslavenske delegacije i predsjednika prve — najvažnije — grupe eksperata na pregovorima o vraćanju arhivske građe iz Austrije.

Petar Strčić

DANI NIJEMOGA FILMA. (PORDENONE, 13 — 21. LISTOPADA 1990.

Ono što kongresi i skupštine znače povjesničarima, to filmolozima i istraživačima povijesti filma i kinematografije znače »Dani nijemoga filma«, koji se svake godine održavaju u talijanskom gradu Pordenoneu. Ovaj tradicionalni skup održava se u mjesecu listopadu, kao svečanost ranog doba nastajanja filmske umjetnosti, svečanost prvih koraka filma u pionirskom dobu njegova razvitka. To je ujedno jedina filmska manifestacija posvećena isključivo relativno kratkom razdoblju od prvih 30-tak godina života nijemoga filma, pa stoga nije čudno da se ovdje okupljaju filmski stručnjaci iz cijeloga svijeta, kako bi na jednome mjestu saznali novosti koje se zbivaju u svijetu staroga filma, da razmjene iskustva i vide novootkrivene izvorne filmske dokumente.

Prikazivanjem najranijih filmskih dokumenata, Dani nijemoga filma ujedno arfirmiraju nepoznati rad mnogih filmskih stručnjaka, arhivista i restauratora koji u nizu kinotečnih ustanova, arhiva, biblioteka i muzeja širom svijeta uporno prikupljaju, pohranjuju i nanovo otkrivaju dijelove sačuvanih pokretnih slika, čuvajući ih kao moderne inkunabule dvadesetoga stoljeća.

Svake godine su »Dani nijemoga filma« posvećeni određenoj nacionalnoj kinematografiji, određenom autoru i određenom filmu koji je ponovno otkriven, restauriran ili rekonstruiran. Često su to iznenađujuće retrospektive

zaboravljene filmske prošlosti koje otkrivaju niz autora i djela koji predstavljaju korijene i zagubljene stepenice razvoja filmske umjetnosti.

Nakon opsežnih prezentacija američkog, talijanskog, francuskog (1988. godine i našega) filma nijemoga razdoblja, prošle godine je tako, posebnu pozornost izazvalo otkriće gotovo nepoznatog ruskog filma iz predrevolucionarnog razdoblja, a sve više pozornosti privlače i Evropi potpuno nepoznate kinematografije, kao što je na primjer bogata produkcija Japana na prijelomu stoljeća.

Ove godine središnje mjesto imala je njemačka kinematografija od samih početaka 1895. do Caligarija, odnosno do 1920. godine. Od pojedinačnih autora, prikazan je autorski opus oca filmske animacije Emila Cohla, te hommage velikim komičarima Raymondu Griffithu (nekada vrlo popularnom kod naše publike) i Stanu Laurel. Poseban interes pobudilo je i veće ranog japanskog filma, no svakako je u središtu pozornosti i najvažniji događaj Dana nijemoga filma bila evropska praiizvedba rekonstruiranog filma Davida W. Griffitha *Intolerance* snimljenog 1916. godine.

Opsežan izbor filmova njemačke kinematografije nijemoga razdoblja obuhvatio je oko 160 naslova od najranijeg razdoblja do 1920. godine, kada je Robert Wiene snimio *Das Cabinet des Dr. Mabius* materijala iz toga (najranijeg) razdoblja je sačuvano.

Težište retrospektive bilo je na manje poznatom pionirskom razdoblju formiranja kinematografije koja će kasnije dati niz svjetski poznatih autora i djela. U tome dijelu ponovno je aktualiziran rad jednog od osnivača kinematografije Maxa Skladanowskog, koji je već u listopadu 1895. godine (nekoliko mjeseci prije čuvene Lumierove pariške projekcije) u nekom varieteu prikazivao kratke filmske storijske snimljene kamerom vlastite konstrukcije. Sačuvan je veći broj ovih dokumentarnih jednodominutnih zapisa snimljenih 1895 i 1896. godine, od kojih su npr. Izlazak vatrogasaca ili Boksanje kengura poznati i iz prvih objava filmskih programa putujućih kinematografa u našim krajevima.

Drugi začetnik njemačkog filma, Oskar Messter koji je nakon prvih dokumentarnih zapisa s više mašte i vizualnog senzibiliteta istraživao mogućnosti filmske kamere, predstavljen je lepršavim virajiranim trominutnim plesnim minijaturama (*Alabaster* serija) — kratkim, ritmičkim, stiliziranim plesnim točkama i studijama pokreta ljudskog tijela.

U predstavljanju njemačke filmske produkcije do 20-ih godina, malo mjesta je dobio čisti dokumentarni filmski zapis (osim najranijih filmskih dokumenata nastalih na samom početku razvoja kinematografije 1895 — 1897. godine). Također je zaobiđena i obimna produkcija filmskih žurnala. Tako je izostala informacija o razvoju dokumentarnog filma i filmskog žurnalizma, ali je zato središnje mjesto dobila produkcija igranih filmova, koja je obuhvatila velik broj autora i iznimno velik broj filmskih naslova koji su pripremali put svjetskoj afirmaciji ove kinematografije. Među njima su i značajna imena filmskih autora, kao npr.: Quido Seeber, Urban Gad, Max Mack, Max Reinhardt, Franz Hofer, Harry Piel, Otto Rippert, Lotte Reininger, Paul Wogenar, Ernst Lubitsch i dr.

Mnogi od tih filmova i danas se s pozornošću mogu pratiti ili izazivaju simpatiju, kao npr. u nas nekad izvanredno popularni akcioni filmovi Harry Piel ili manje poznatog Franzia Hofera koji je stvorio iznimno velik filmski opus, filmovi znamenitog kazališnog redatelja Maxa Reinhardta, ili razrađene drame Urbana Gada u kojima dominira Asta Nielsen i glumom i svojom pojavom (na primjer u filmu *Djevojka bez domovine* (*Die Maedchen ohne Vaterland*, 1912). Čija radnja je smještena negdje u našim krajevima). No, sigurno da je u cijeloj retrospektivi najznačajniji dominanta bio film *Kabinet doktora Caligarija* (*Das Cabinet des Dr. Caligari*, 1920.) Roberta Wienea,

nova kopija filma rekonstruirana na temelju nekoliko (u različitim dijelovima svijeta) sačuvanih originalnih viražiranih kopija.

Uz njemački film i retrospektivu prvih filmskih animacija Emila Cohla, središnji događaj Dana nijemoga filma bila je evropska premijera rekonstruirane verzije filma Davida W. Griffitha *Netrpeljivost*, koji je sada, drugi puta poslije praizvedbe koja je održana 1916. godine, prikazan u originalnoj integralnoj verziji, koja traje preko tri sata.

Rekonstrukcija filma izvršena je u suradnji Museum of Modern Art i Library of Congress, a voditelj projekta je bila Gillian B. Anderson, filmski i muzikološki stručnjak Library of Congress, koja naglašava da se kod ovoga filma više radi o rekonstrukciji originalnog filmskog djela u njegovoj ukupnosti i cjelovitosti svih njegovih komponenti (slika, boja, zvuk), nego li o klasičnoj restauraciji.

Originalni film je rekonstruiran dopunjavanjem dijelova sačuvanog filma fotografijama presnimljenih kadrova (koji su prije praizvedbe, radi zaštite autoskih prava, pohranjeni u Kongresnoj biblioteci). Na taj način su rekonstruirani nedostajući kadrovi i postignuta približna dužina originalne verzije filma, što je onda omogućilo da se na osnovi sačuvanih zapisa i dijelova partiture može u cijelosti rekonstruirati originalna glazba koju je Joseph Carl Breil komponirao za film.

Rekonstrukcija glazbe ujedno je i bio najvažniji zadatak u sklopu šireg zanimanja filmskih istraživača za pitanja originalnosti zvuka u nijemom filmu, koji iako je bio »nijem«, nije bio bez zvuka. Joseph Carl Breil (1870 — 1926. godine, pomponirao je glazbu i za Rođenje nacije) skladao je, kompilirao i aranžirao programatsku glazbu bogate harmonije, koju izvodi zbor i orkestar. Ova glazba, koja različitim varijacijama osnovnih tema prati svaku od četiri priča filma, u stvari je kompilacija gotovo cjelokupnog nasljeđa evropske romantične glazbe od Verdija do Čajkovskog.

Za ovu izvedbu (po tradiciji) je angažiran Komorni ljubljanski orkestar, pojačan solistima koji su instrumentalno i glasovno izvanredno efektno pratili projekciju koja se svojim slikovnim, kolorističkim i glazbenim elementima stapa u jedinstven impresivan zvučni i vizualni doživljaj.

Vjekoslav Majcen

BOŽO OTOREPEC, »SREDNJEVEŠNI PEČATI IN GRBI MEST IN TRGOV NA SLOVENSKOM«, LJUBLJANA 1988.

O pečatoslovlju i grboslovlju na jugoslavenskom tlu ima općenito malo znanstvenih radova. Zato je značajan kulturni i povijesni događaj, koji s iznimkom Slovenije može biti prešućen, izdavanje kapitalne knjige Bože Oturepca, »Srednjevešni pečati in grbi mest in trgov na Slovenskom«, u izdanju Slovenske matice i Znanstvenoraskovalnog centra Slovenske akademije znanosti i umjetnosti, Ljubljana 1988 (str. 334). Ta je knjiga nešto dopunjena autore dizertacija obranjena na ljubljanskom Filozofskom fakultetu.

Knjiga ima s predgovorom sedam poglavlja. U prvom poglavlju (pregovoru) autor ističe da je rad na knjizi počeo još 1956. godine kada je o sfragistici i heraldici u Sloveniji napisao odrednice za prvo izdanje Enciklopedije Jugoslavije. U drugom poglavlju pod naslovom »Razvoj in stanje raziskav« tretira glavne probleme o srednjovjekovnim gradskim i mjesnim pečatima u Evropi te dosadašnja istraživanja o gradskim pečatima i grbovima, kako u okviru Austrije, tako i pregled literature o pečatima i grbovima po slovenskim pokrajinama: Štajerska, Kranjska i Slovenija, Koruška, Primorska i Istra.